

Analiza wyborów w Nigerii

Mateusz Kabaciński

Security
in practice

Analiza wyborów w Nigerii

Opracował: Mateusz Kabaciński, 02.06.2023 r.

25 lutego 2023 r. w Nigerii odbyły się wybory prezydenckie i powszechne. Wyniki opublikowano we wczesnych godzinach porannych 1 marca 2023 r. Zwyciężył **Bola Tinubu**, którego poparło 36,61 proc. wyborców, co oznacza, że oddano na niego 8 794 726 głosów. Spośród 17 innych kandydatów ubiegających się o fotel prezydenta realnie zagrozić Tinbu mogli jedynie **Atiku Abubakar** – główny kandydat opozycji i były wiceprezydent, oraz **Peter Obi** – pretendent cieszący się popularnością wśród młodych wyborców. W wyniku głosowania otrzymali oni odpowiednio 6 984 520 i 6 101 533 głosów (29,07 proc. i 25,4 proc. poparcia). Długi czas oczekiwania na wyniki[1] spowodowały przede wszystkim trudności techniczne i problemy w sektorze bezpieczeństwa w niektórych prowincjach[2]. Pojawiły się także doniesienia o incydentach z użyciem broni palnej w niektórych lokalach wyborczych, gdzie wyborców zaatakowali uzbrojeni mężczyźni[3].

Tego samego dnia przeprowadzono również wybory do Senatu i Izby Reprezentantów, a w połowie marca – wybory gubernatorskie. Powyższe wątki zostaną przybliżone w dalszej części materiału.

Kim byli kandydaci?

Bola Tinubu to 70-letni reprezentant centrolewicowej partii rządzącej Kongres Wszystkich Postępowców (All Progressives Congress, APC), etniczny muzułmanin Joruba pochodzący z Lagos – południowo-zachodniej prowincji Nigerii. Wcześniej pełnił funkcję gubernatora tego regionu[4]. Określany przez swoich zwolenników mianem „Jagaban”[5], Tinubu w czasie kampanii opowiadał się za zwiększeniem poziomu bezpieczeństwa w kraju i poprawieniem infrastruktury. Obiecał również rozwiązać kwestię rosnącego długu publicznego[6].

Atiku Abubakar to natomiast 76-letni muzułmanin z grupy etnicznej Fulani, reprezentujący opozycyjną Ludową Partię Demokratyczną (People’s Democratic Party, PDP). Pełnił funkcję wiceprezydenta kraju w latach 1999–2007. W kampanii wyborczej startował pod hasłem „Moje porozumienie z Nigerią”. Zapowiedział jedność, pokój i poprawę sytuacji gospodarczej kraju. O fotel prezydenta ubiegał się po raz szósty[7].

Peter Obi reprezentuje Partię Pracy (Labour Party, LP), która cieszy się mniejszą popularnością wśród ogółu społeczeństwa, ale większą ze strony młodych. Spośród innych kandydatów wyróżnia się stosunkowo młodym wiekiem, ma bowiem 61 lat. Jest chrześcijaninem, należącym do grupy etnicznej z południowego wschodu Igbo. Przed rozpoczęciem działalności politycznej był gubernatorem stanu Anambra. W czasie swojej kampanii wyborczej proklamował m.in. odbudowę kraju poprzez rozwiązanie problemów braku bezpieczeństwa i zmniejszenie bezrobocia[8].

Komisja wyborcza

Na straży wyborów w Nigerii stoi Niezależna Państwowa Komisja Wyborcza (Independent National Electoral Commission, INEC) – instytucja powołana na mocy konstytucji, mająca za zadanie przeprowadzanie i nadzorowanie wyborów w kraju na urząd prezydenta, wiceprezydenta, członków izb państwowych, gubernatorów, ich zastępców oraz członków Senatu i Izby Reprezentantów[9].

Z danych INEC wynika, że w tegorocznych wyborach zarejestrowano 93 469 008 wyborców, a około 87 mln otrzymało Stałą Kartę Wyborczą (Permanent Voters Card, PVC) – dokument uprawniający do udziału w głosowaniu. Wśród nich 52,5 proc. stanowili mężczyźni, a 47,5 proc. – kobiety. Struktura wiekowa głosujących przedstawia się następująco:

- 39,65 proc. zarejestrowanych wyborców mieści się w przedziale wiekowym od 18 do 34 lat,
- 35,75 proc. to osoby w wieku od 35 do 49 lat,
- 18,94 proc. to osoby w wieku od 50 do 69 lat,
- 5,66 proc. to osoby w wieku 70 lat i więcej[10].

Komisja podała, że frekwencja wyborcza w poprzednich latach, tj. w 2015 i 2019 r., wynosiła od 30 do 35 proc. W tegorocznych wyborach była ona jeszcze niższa, gdyż swój głos oddało około 24,9 mln Nigeryjczyków, co stanowiło zaledwie 29 proc. ogólnej liczby zarejestrowanych wyborców[11].

Nowa technologia

Tegoroczne wybory znacząco różniły się od pozostałych ze względu na zastosowanie nowego sprzętu i technologii. Podczas głosowania wykorzystano bowiem Bimodalny System Akredytacji Wyborców (Bimodal Voter Accreditation System, BVAS) – dwumodalny system rozpoznawania twarzy i odcisków palców, mający poprawić przejrzystość wyborów oraz utrudnić próby fałszowania procesu.

Wraz z BVAS funkcjonuje również IReV (INEC Result Viewing), czyli portal przeglądania wyników. Ma on taką samą rolę co BVAS, jednak działa na innej zasadzie. BVAS jest systemem pobierającym dane, natomiast IReV je odczytuje, kataloguje, a następnie przesyła do centrali INEC. Po weryfikacji wyniki publikowane są na oficjalnej platformie INEC[12]. BVAS przetestowano w wyborach uzupełniających w 2021 i 2022 r., z których ostatnie to wybory na gubernatorów Ekiti i Osun[13].

Według BBC w poprzednich dwóch wyborach zwycięzcę ogłaszano najwcześniej trzeciego dnia po głosowaniu. W tegorocznych wyborach wprowadzono elektroniczny system przekazywania wyników, co skłoniło wielu obywateli do oczekiwania szybszego ogłoszenia rezultatów. Początkowo system miał zwiększyć przejrzystość i zapobiec manipulacjom, umożliwiając publikację cyfrowej wersji wyników na stronie internetowej komisji wyborczej. Jednak wielu wyborców skarżyło się na to, że urzędnicy wyborczy odmawiali przesłania wyników z lokalnych miejsc głosowania, tak jak powinni. Z kolei urzędnicy twierdzili, że w niektórych miejscach nie mieli dostępu do internetu, co uniemożliwiało im przesłanie wyników. W niektórych sytuacjach wyborcy sami udostępniali więc swoje telefony

komórkowe urzędnikom, aby ci mogli przekazać konieczne informacje. Ponadto pojawiły się doniesienia o zakłóceniach w centrach INEC w niektórych stanach[14].

26 lutego 2023 r. afrykańska organizacja non profit YAIGA Africa poinformowała, że system BVAS, mimo niewielkich usterek, działał poprawnie w 88 proc. z łącznej liczby 176 606 lokali wyborczych. W 93 proc. lokali przestrzegano procedur wyborczych i dodatkowych ustaleń dotyczących procesu wyborczego, a dane zarejestrowanych wyborców systematycznie sprawdzano w rejestrze. W ponad 9 proc. lokali wyborczych pracowników określono jako „nieprofesjonalnych” i „stronniczych”. Natomiast w 5 proc. lokali nie dochowano tajności głosowania ze względu na brak kabin wyborczych[15].

Jak działa proces wyborczy?

W procesie wyborczym wyróżnia się następujące etapy: etap przedwyborczy, prawyborzy, nominacje i kampanię.

1. **Etap przedwyborczy** – obejmuje prezentowanie przez kandydatów partii politycznych manifestów. Na tym etapie oczekuje się, że wszyscy uprawnieni do głosowania obywatele zarejestrują się w bazie INEC. Ponadto komisja ogłasza datę wyborów, aby proces mógł się rozpocząć.
2. **Prawyborzy** – na tym etapie przebiega elekcja wewnątrzpartyjna. Kandydaci przechodzą wewnętrzną weryfikację. Na jej podstawie przeprowadza się nominację.
3. **Nominacje** – każda partia polityczna nominuje kandydata, który będzie reprezentować ją w czasie wyborów. Musi on spełniać podstawowe wymagania określone w akcie wyborczym, konstytucji krajowej i wytycznych INEC.
4. **Kampania** – na tym etapie partie polityczne i ich nominowany kandydat prowadzą szeroką kampanię na rzecz poparcia i głosów społeczeństwa w ramach harmonogramu, który podaje komisja. Kampania może być prowadzona w sposób tradycyjny (plakaty, ulotki) oraz za pomocą mediów społecznościowych[16].

Jak wygląda głosowanie?

Przed udaniem się do lokalu wyborczego należy sprawdzić, w którym z nich jesteśmy zarejestrowani. Po przybyciu urzędnik INEC sprawdza nasze dane przy użyciu systemu BVAS. Potwierdza tym samym naszą przynależność do danego lokalu wyborczego oraz autentyczność PVC. Następnie urzędnik prosi nas o przyłożenie palca do czytnika, aby zweryfikować nasze

dane biometryczne. Kolejnym krokiem jest sprawdzenie, czy dane znajdują się w Rejestrze Wyborców. Jeśli nie, zostajemy poproszeni o opuszczenie lokalu bez zakłócania porządku. Jeśli wszystko przebiega pomyślnie, zostajemy dopuszczeni do głosowania. Urzędnik stempluje, podpisuje i zatwierdza naszą kartę do głosowania, a my powinniśmy sprawdzić, czy zostało to wykonane poprawnie, jeżeli bowiem podpis, pieczęć i zatwierdzenie na karcie są niekompletne, karta staje się nieważna. Następnie otrzymujemy kartę do głosowania, zawiniętą w rulon z zadrukowaną stroną wewnątrz. Przechodzimy do kabiny głosowania, gdzie barwimy palec tuszem i zaznaczamy pole partii, której kandydatowi dajemy swój głos. Po oddaniu głosu kartę należy zwinąć i spłaszczyć w określony sposób, a następnie wrzucić do urny. Ten ostatni krok odbywa się publicznie, na oczach innych obecnych głosujących. Następnie opuszczamy lokal i oczekujemy na ogłoszenie wyników, co następuje po zliczeniu głosów i rozstrzygnięciu[17].

Aby wygrać wybory na stanowisko prezydenta, kandydat musi otrzymać największą liczbę głosów oddanych w całym kraju oraz co najmniej jedną czwartą głosów w minimum 24 z 36 stanów kraju. Jeśli pierwsza tura nie wyłoni zwycięzcy, dwóch najlepszych kandydatów zmierzy się w drugiej turze. Zgodnie z konstytucją druga tura musi odbyć się w ciągu 21 dni od ogłoszenia wyników pierwszej[18].

Reakcje powyborcze

Krótko po ogłoszeniu oficjalnych wyników wyborów prezydenckich partie opozycyjne zaczęły formułować przesłanki, jakoby wybory miały zostać sfałszowane. Datti-Baba Ahmad, kandydat partii na wiceprezydenta reprezentujący LP, powiedział: „Wygraliśmy te wybory jako Partia Pracy, zamierzamy ubiegać się o nasz mandat”. Zdaniem Samsona Itodo – szefa YIAGA Africa – istnieją poważne obawy dotyczące procesu wyborczego. Główne problemy, takie jak przemoc i problemy techniczne, osłabiły zaufanie społeczne do procesu wyborczego. Powiedział on także, że największe partie opozycyjne wspólnie skrytykowały wyniki wyborcze, twierdząc, że je sfałszowano i zmanipulowano. Rzecznik kampanii prezydenckiej Partii Pracy Ndi Kato w jednym z oświadczeń stwierdził: „Jesteśmy buntownicy. Wybory zostały sfałszowane”[19]. Organizacja Narodów Zjednoczonych wezwała wszystkie zainteresowane strony do zachowania spokoju podczas zakończenia procesu wyborczego[20].

Z czym mierzą się Nigeryjczycy?

Głównymi zagadnieniami, na które zwracali uwagę głosujący Nigeryjczycy, były kwestie bezpieczeństwa i problemy gospodarcze. Aktualnym wyzwaniem ekonomicznym jest tzw. kryzys gotówkowy, wywołany decyzją byłego prezydenta Muhammada Buhariego o wprowadzeniu nowych banknotów **naira** (₦) krótko przed wyborami. Bank Centralny Nigerii w październiku 2022 r. ogłosił rozpoczęcie przeprojektowywania banknotów o nominale 200 ₦ (43 centy amerykańskie), 500 ₦ (1,08 USD) oraz 1000 ₦ (2,17 USD) w celu zwalczania inflacji i finansowych fałszerstw. Spowodowało to konieczność wymiany starych banknotów, jednak zdobycie nowych okazało się trudniejsze niż zakładano[21]. Doprowadziło też do długich kolejek przed bankami i protestów w niektórych regionach kraju. Zmiana ta wpłynęła paradoksalnie na wzrost cen żywności i podniesienie inflacji. Wzrósł również dług publiczny który osiągnął 220 mld USD. W celu złagodzenia kryzysu Buhari przedłużył możliwość używania starych banknotów jako prawnego środka płatniczego do 10 kwietnia 2023 r.[22]

Innym wyzwaniem są oszustwa wyborcze i niepokoje społeczne. Na przestrzeni ostatnich lat w Nigerii odnotowano liczne przypadki przekupstwa i kupowania głosów. W odpowiedzi na to INEC wprowadziła zakaz używania telefonów komórkowych w lokalach wyborczych w celu powstrzymania nielegalnych praktyk. W przeszłości wyborcy często fotografowali swoje karty wyborcze jako dowód otrzymania zapłaty za oddanie głosu na odpowiedniego kandydata[23].

W tym roku również doszło do próby przekupstwa. Pod koniec lutego 2023 r. członek Izby Reprezentantów Chinyere Igwe został aresztowany pod zarzutem prania brudnych pieniędzy. W jego samochodzie znaleziono stos pieniędzy o łącznej wartości 498 100 USD oraz listę osób, którym miał je przekazać[24].

W przeciwieństwie do poprzednich wyborów każdy z 18 kandydatów na prezydenta w tym roku podpisał porozumienie, zobowiązujące partie polityczne, kandydatów i ich zwolenników do wyrażania swojego niezadowolenia z wyników w sposób legalny i zgodny z konstytucją, unikając przy tym przemocy. Miało to na celu zapewnienie przeprowadzenia wolnych, uczciwych i uczciwych wyborów oraz uniknięcie niepokoju społecznego po ogłoszeniu wyników. Nigeryjska armia i policja również zadeklarowały zapewnienie bezpieczeństwa podczas wyborów[25].

Wybory parlamentarne

25 lutego 2023 r. wraz z wyborami prezydenckimi odbyły się wybory do Zgromadzenia Narodowego. Zgromadzenie Narodowe w Nigerii jest dwuizbowym parlamentem federalnym, złożonym z Izby Reprezentantów i Senatu. Obie izby wybierane są na czteroletnie kadencje. Pierwsza z nich liczy **360 członków**[26], w skład drugiej zaś wchodzi **109 senatorów**[27]. Obie izby wybierane są w jednomandatowych okręgach wyborczych, z zastosowaniem ordynacji większościowej. Zasadnicza różnica między izbami polega na odmiennym sposobie rozdziału mandatów między poszczególne stany Nigerii. W Izbie Reprezentantów liczebność delegacji stanu ustala się proporcjonalnie do jego ludności. Z kolei w Senacie każdy stan ma trzech przedstawicieli, niezależnie od swojej wielkości. Dodatkowo jeden senator wybierany jest w okręgu federalnym (stołecznym)[28]. W tegorocznych wyborach parlamentarnych wzięło udział 18 partii politycznych, a spośród nich 1101 kandydatów do Senatu oraz 3122 kandydatów do Izby Reprezentantów[29]. Wyniki ogłoszono 7 marca 2023 r. Osiem partii weszło do Izby Reprezentantów, a siedem do Senatu[30]. Były to:

1. **All Progressives Congress, APC** – to partia utworzona 6 lutego 2013 r. jako połączenie największych partii opozycyjnych w Nigerii: Action Congress of Nigeria, All Progressives Grand Alliance (frakcja), All Nigeria Peoples Party i Congress for Progressive Change. Partia doszła do władzy po zwycięstwie jej kandydata – Muhammada Buhariego – w wyborach prezydenckich w 2015 r. Jej siedziba znajduje się w stolicy Nigerii – Abudży. W kwestiach ekonomicznych APC jest partią

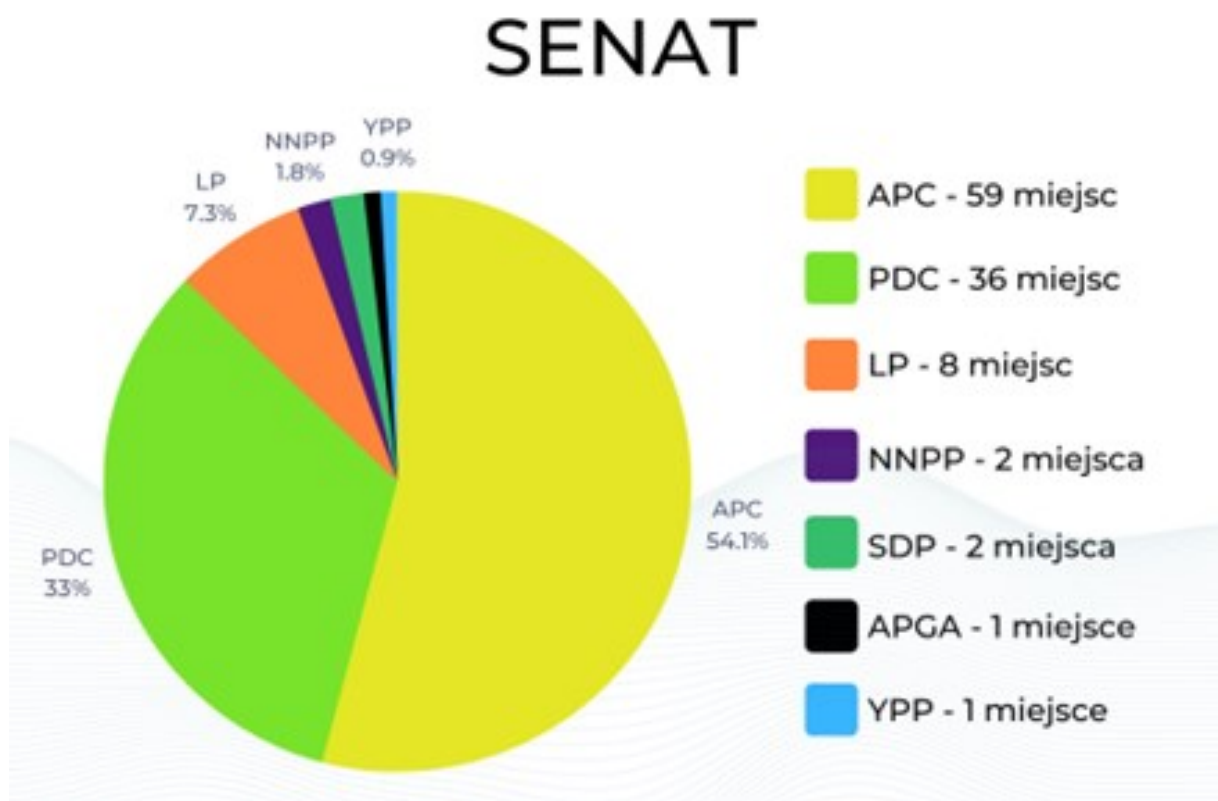
powszechnie uważaną za sprzyjającą polityce gospodarczej opartej na zasadach kontrolowanego rynku. Natomiast w kwestiach społecznych partia opowiada się za socjaldemokracją i antyklasowością. Przewodniczącym APC jest Abdullahi Adamu[31].

2. **People's Democratic Party, PDP** – jedna z dwóch głównych partii politycznych funkcjonujących w Nigerii obok APC, założona w 1998 r. PDP ma neoliberalne stanowisko w swojej polityce gospodarczej i utrzymuje konserwatywne stanowisko w niektórych kwestiach społecznych, takich jak np. stosunki osób tej samej płci, zwykle powołując się na argumenty moralności i religijności[32]. W kwestiach ekonomicznych opowiada się za polityką wolnorynkową wspierającą liberalizm gospodarczy i ograniczone regulacje rządowe. Przewodniczącym partii jest Umar Illiya[33].
3. **Labour Party, LP** – nigeryjska socjaldemokratyczna partia polityczna. Powstała w 2002 r. jako Partia na rzecz Socjaldemokracji (PSD), a rok później zmieniono jej nazwę na Labour Party (LP). LP ma na celu promowanie i obronę socjaldemokratycznych zasad i ideałów dla osiągnięcia sprawiedliwości społecznej, postępu i jedności. Ugrupowanie cieszy się większym zainteresowaniem młodszej części nigeryjskiego społeczeństwa. Przewodniczącym LP jest Julius Abure[34].
4. **New Nigeria Peoples Party, NNPP** – informacje na temat tej partii są bardzo ograniczone. W czasie ogłoszenia wyników wyborów z 2023 r. INEC podała, że partia NNPP uzyskała 1 496 687 głosów, a jej przedstawicielem był Rabiū Kwankwaso. Ponadto jej pozycję polityczną określono jako synkretyczną lub tzw. catch-all. Oznacza to, że partia łączy w sobie elementy zarówno lewicy, jak i prawicy[35]. Ideologia polityczna nie została określona.
5. **Social Democratic Party, SDP** – centrolewicowa partia polityczna, utworzona w grudniu 1989 r. wraz z The National Republican Convention (NPC) przez byłego prezydenta Ibrahima Babangidę jako część projektu[36] demokratycznego[37].
6. **The Young Progressive Party, YPP** – socjaldemokratyczna partia polityczna, konkurent dla APC i PDP. Początkowo działająca od 2016 r. jako stowarzyszenie polityczne. Rok później, 7 czerwca, po spełnieniu wszystkich wymogów formalnych, oficjalnie przekształciła się w partię polityczną[38].
7. **All Progressives Grand Alliance, APGA** – nigeryjska partia opozycyjna utworzona w 2003 r. W tym samym roku wzięła udział w wyborach parlamentarnych i zdobyła 1,4 proc. głosów oraz 2 z 360 miejsc w Izbie Reprezentantów, ale bez miejsc w Senacie.

W ramach ideologii partii określonej w manifeście wyróżnić można: federalizm, pluralizm, panafrkanizm, nacjonalizm oraz progresywizm[39].

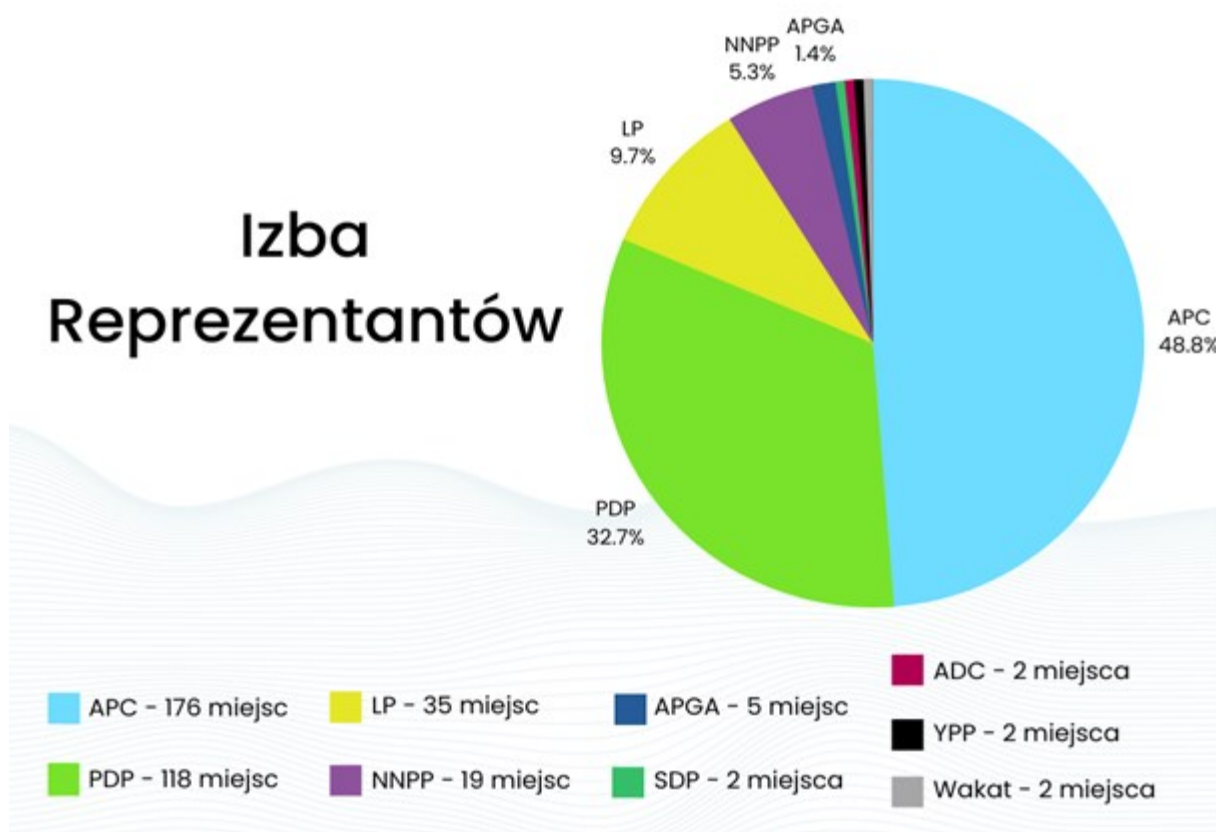
8. **African Democratic Congress, ADC** – nigeryjska partia polityczna utworzona w 2005 r., początkowo pod nazwą Alliance for Democratic Change (ADC). Partia w swoim manifeście opowiada się za silną władzą państwową oraz poprawieniem warunków życia wszystkich Nigeryjczyków. Przewodniczącym partii od 2022 r. jest Ralph Nwosu[40].

Senat (109 miejsc)

Wykres 1. Wykres kołowy z podziałem liczby miejsc w Senacie, opracowanie własne na podstawie: FULL LIST: INEC releases names of 109 senators-elect, „Vanguard”, 7.03.2023, <https://www.vanguardngr.com/2023/03/full-list-inec-releases-names-of-109-senators-elect/>, 18.03.2023.

Izba Reprezentantów (360 miejsc)

Wykres 2. Wykres kołowy z podziałem liczby miejsc w Izbie Reprezentantów, opracowanie własne na podstawie: E. Taiwo, FULL LIST: INEC releases names of 358 Reprs-elect members, „Vanguard”, 7.03.2023, <https://www.vanguardngr.com/2023/03/full-list-inec-releases-names-of-358-reps-elect-members/>, 18.03.2023.

Wybory gubernatorskie

Wybory gubernatorskie odbyły się 18 marca 2023 r. Pierwotnie miały zostać przeprowadzone tydzień wcześniej, jednak 9 marca INEC wydała oficjalne oświadczenie informujące o zmianie terminu[41]. Elekcja odbyła się w 28 z 36 stanów. Wzięło w niej udział 400 kandydatów z 4 partii. Wyniki, ogłoszone 23 marca 2023 r.[42], przedstawiały się następująco:

1. **APC** wygrał w 16 stanach,
2. **PDP** wygrała w 10 stanach,
3. **NNPP** wygrała w stanie Kano (1 019 602 głosy),

4. **LP** wygrała w stanie Abia (175 464 głosów)[43].

W ośmiu stanach wybory gubernatorskie odbędą się w innym terminie:

- **Ekiti:** Wybory gubernatorskie przeprowadzono w czerwcu 2022 r. Kolejna tura wyborów odbędzie się dopiero pod koniec czteroletniej kadencji obecnego gubernatora.
- **Osun:** Podobnie jak w Ekiti, wybory gubernatorskie przeprowadzono w lipcu 2022 r. Następne zaplanowano na 2026 r.
- **Bayelsa:** Wybory odbędą się 11 listopada 2023 r. Ma to związek z opóźnieniem wydania orzeczenia sądowego i mianowaniem obecnego gubernatora w listopadzie 2019 r.
- **Edo:** Wybory gubernatorskie mają się odbyć we wrześniu 2024 r., ponieważ obecny gubernator uzyskał reelekcję 19 września 2020 r.
- **Imo:** W 2019 r. orzeczeniem sądu zdyskwalifikowano zwycięzcę tamtejszych wyborów – Emekę Ihedioha. W jego miejsce powołało Hope Uzodinma, który objął stanowisko gubernatora w 2020 r. Następne wybory zaplanowano pod koniec 2023 r.
- **Kogi:** Podobnie jak w stanach Imo i Bayelsa, wybory gubernatorskie odbędą się w listopadzie 2023 r.
- **Anambra:** Wybory na gubernatora w Anambrze odbyły się 6 listopada 2021 r. Kolejne zostaną przeprowadzone w listopadzie 2025 r.
- **Ondo:** Obecny gubernator Rotimi Akeredolu trzy lata temu uzyskał reelekcję. Ponowne wybory na gubernatora odbędą się w październiku 2024 r.[44]

Podsumowanie

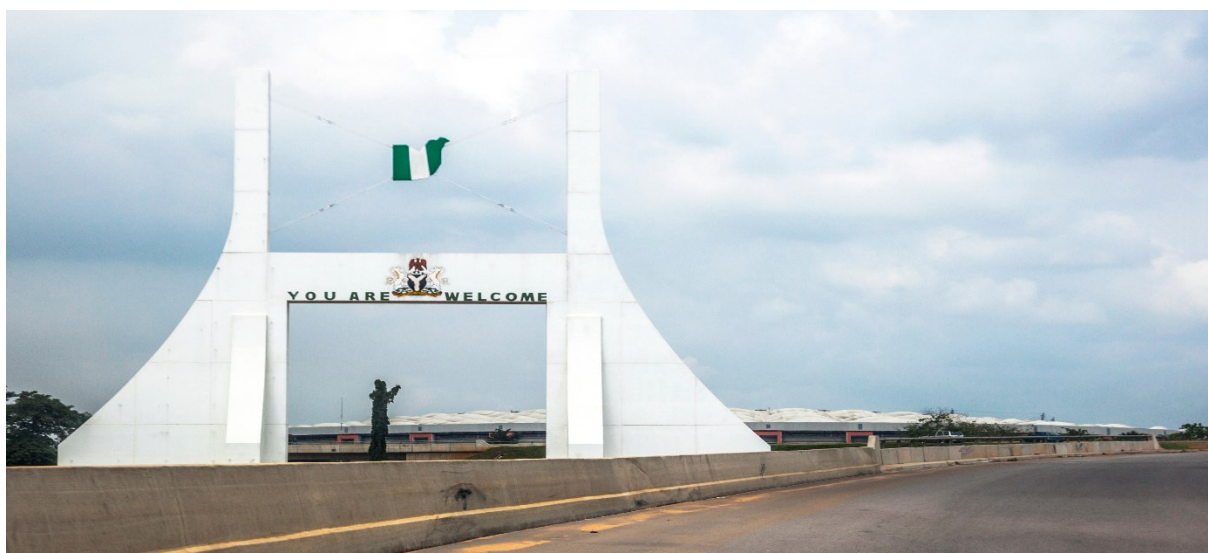
Wybory w Nigerii przebiegły w spokojnej atmosferze, co stanowi pozytywny aspekt tego demokratycznego procesu. Narodowa Komisja Wyborcza Nigerii (INEC) dysponowała wysokim budżetem, co umożliwiło sprawną realizację zarówno wyborów prezydenckich, parlamentarnych, jak i gubernatorskich.

Warto zauważyć, że zastosowano sprawdzoną technologię BVAS, która odnotowała wysoki procent funkcjonalności, przyczyniając się do podwyższenia przejrzystości i uczciwości wyborów. Ponadto podpisane porozumienie zobowiązywało partie polityczne, kandydatów i ich zwolenników do wyrażania swojego niezadowolenia z wyników w sposób legalny i zgodny z konstytucją, unikając przy tym przemocy.

Jednak wybory spotkały się z kilkoma negatywnymi aspektami. Frekwencja wyborcza wyniosła poniżej 30 proc., co jest niepokojącym zjawiskiem i może świadczyć o ograniczonym zaufaniu lub apatii wyborczej wśród mieszkańców Nigerii. Pojawiły się również doniesienia o incydentach z użyciem broni palnej w niektórych lokalach wyborczych, co podkreśla istniejące wyzwania związane z zapewnieniem pełnego bezpieczeństwa podczas procesu wyborczego.

Aktualnie Nigeryjczycy mierzą się również z negatywnymi aspektami, takimi jak próby oszustw wyborczych oraz tzw. kryzys gotówkowy. Przypadki prób manipulacji wynikami wyborów stanowią poważne zagrożenie dla demokratycznego procesu i wymagają skutecznych działań w celu ich zwalczania. Ponadto kryzys gotówkowy oznacza trudności finansowe i braki w dostępie do środków płatniczych, co ma negatywny wpływ na codzienne życie Nigeryjczyków.

Podsumowując, wybory w Nigerii odbyły się w spokojnej atmosferze, z wykorzystaniem zaawansowanej technologii, a podpisane porozumienie miało na celu zapewnienie uczciwości procesu wyborczego. Niemniej niska frekwencja, incydenty z użyciem broni oraz wyzwania związane z próbami oszustw wyborczych i kryzysem gotówkowym stanowią aktualne wyzwania, które muszą zostać skutecznie rozwiązane dla dalszego rozwoju demokracji w Nigerii.

[1] Zwykle wyniki publikowano po upływie dwóch do trzech dni. W tym roku zrobiono to dopiero po pięciu dniach – 1 marca, około 3 w nocy.

[2] C. Macaulay, *Nigeria elections 2023: What you need to know*, „BBC”, 26.02.2023, <https://www.bbc.com/news/world-africa-64187170>, 26.02.2023.

[3] N. Orjinmo, J. Winter, *Nigeria election results 2023: Bola Tinubu takes strong lead over Atiku Abubakar and Peter Obi*, „BBC”, 1.03.2023, <https://www.bbc.com/news/world-africa-64805024>, 3.03.2023.

[4] Bola Tinbu był dobrze oceniany jako gubernator stanu Lagos. Niejednokrotnie używał tego argumentu w czasie rozmów na wizji. Jednak ciągną się za nim oskarżenia o unikanie płatności podatków. Co więcej, FBI również zainteresowało się jego osobą, podejrzewając go o pranie brudnych pieniędzy pochodzących z przemytu narkotyków. Sprawę zakończono grzywną w wysokości 450 tysięcy dolarów. Por.: B. Akinloye, *We don't have criminal case against Atiku – US*, „Punchng”, 20.11.2016, <https://punchng.com/dont-criminal-case-atiku-us/>, 16.02.2023.

[5] W języku hausa (używanego w kilku krajach afrykańskich, m.in. w Nigerii, Nigrze i innych) słowo „jagaban” oznacza przywódcę; *Jagaban*, „Nigeriandictionary”, <https://nigeriandictionary.com/jagaban>, 1.03.2023.

[6] N. Orjinmo, *Bola Tinubu – the 'godfather' who has been sworn in as Nigeria's president*, „BBC”, 29.05.2023, <https://www.bbc.com/news/world-africa-61732548>, 31.05.2023.

[7] C. Krippahl, *Nigeria election 2023: Who are the presidential candidates?*, „DW”, 24.02.2023, <https://www.dw.com/en/nigeria-election-2023-who-are-the-presidential-candidates/a-64766561>, 2.03.2023.

[8] J. Bwala, E. Ogao, M. Winsor, *Nigeria presidential election 2023: Who are the main candidates and what are the key issues?*, „ABCNews”, 25.01.2023, <https://abcnews.go.com/International/nigeria-presidential-election-2023-main-candidates-key-issues/story?id=97411314>, 3.03.2023.

[9] Instytucja jest również dobrze dofinansowana. Na tegoroczne wybory przeznaczono 2 mld dolarów, aby pokryć koszty związane z elekcją, liczeniem głosów oraz funkcjonowaniem INEC; I. Hassan, A. Obe, *Nigeria: Trust and turnout define 2023 elections*, „Chathamhouse”, 31.03.2023, <https://www.chathamhouse.org/2023/03/nigeria-trust-and-turnout-define-2023-elections>, 6.05.2023.

[10] *Elections in Nigeria: 2023 General Elections*, „IFES”, <https://www.ifes.org/tools-resources/election-snapshots/elections-nigeria-2023-general-elections>, 1.03.2023.

[11] H. Mohamed, E. Melimopoulos, V. Pietromarchi, *Nigeria 2023 election: Bola Tinubu declared winner*, „Al Jazeera”, 1.03.2023, <https://www.aljazeera.com/news/liveblog/2023/3/1/nigeria-election-results-live-tinubu-declared-winner>, 4.03.2023.

[12] I. Hassan, A. Obe, *Nigeria: Trust and turnout...*

- [13] T. Olasoji, *How will voting be conducted in Nigeria?*, „QZ”, 24.02.2023, <https://qz.com/how-will-voting-be-conducted-in-nigeria-1850153932>, 2.03.2023.
- [14] N. Orjinmo, *Nigeria election results 2023: Opposition PDP and Labour Party accuse APC and Inec*, „BBC”, 27.02.2023, <https://www.bbc.com/news/world-africa-64783411>, 28.02.2023.
- [15] W. Musa, *Despite glitches, YIAGA Africa scores BVAS over 80%*, „The Guardian”, 26.02.2023, <https://guardian.ng/news/despite-glitches-yiaga-africa-scores-bvas-over-80/>, 2.03.2023.
- [16] *What to Know About Nigeria’s Election*, „VOA News”, 25.02.2023, <https://www.voanews.com/a/what-to-know-about-nigeria-s-election/6978758.html>, 10.03.2023.
- [17] J. Ajani, *Voting guide to Nigerians: How BVAS works*, „Vanguardngr”, 25.02.2023, <https://www.vanguardngr.com/2023/02/voting-guide-to-nigerians-how-bvas-works/>, 1.03.2023.
- [18] *How to poll 93 million voters – the challenge of pulling off Nigeria’s presidential elections*, „The Conversation”, 16.02.2023, <https://theconversation.com/how-to-poll-93-million-voters-the-challenge-of-pulling-off-nigerias-presidential-elections-199761>, 23.02.2023.
- [19] S. Busari, N. Princewill, B. Feleke, L. Madowo, J. Yeung, *Opposition vows challenge as Tinubu wins Nigerian presidency*, 2.03.2023, <https://edition.cnn.com/2023/02/28/africa/nigeria-presidential-election-result-intl-hnk/index.html>, 8.03.2023.
- [20] Ibidem.
- [21] Warto zaznaczyć, że około 40 proc. Nigeryjczyków nie posiada kont bankowych, więc przy zakupie podstawowych produktów polegają na gotówce.
- [22] J. Bwala, E. Ogao, M. Winsor, *Nigeria presidential election 2023...*
- [23] *What to Know About Nigeria’s Election...*
- [24] C. Macaulay, *Chinyere Igwe: Nigerian politician arrested with \$500,000 on election eve*, „BBC”, 24.02.2023, <https://www.bbc.com/news/world-africa-64756612>, 27.02.2023.
- [25] E. Egbejule, *Presidential candidates sign peace pact before Nigeria election*, „Al Jazeera”, 23.02.2023, <https://www.aljazeera.com/news/2023/2/23/presidential-candidates-sign-peace-pact-72hrs-to-nigeria-election>, 26.02.2023.
- [26] Nigeria House of Representatives, „Archive IPU”, http://archive.ipu.org/parline-e/reports/2363_B.htm, 18.03.2023.
- [27] Nigeria Senate, „Archive IPU”, http://archive.ipu.org/parline-e/reports/2364_A.htm, 18.03.2023.

- [28] Constitution of the Federal Republic of Nigeria 1999, „Nigeria Law”, http://www.nigeria-law.org/ConstitutionOfTheFederalRepublicOfNigeria.htm#Elections_to_NatAss, 2.02.2023.
- [29] *How to poll 93 million voters...*
- [30] *Elections in Nigeria: 2023 General...*
- [31] *All Progressives Congress (APC)*, „APC”, <https://apc.com.ng/about.php>, 28.02.2023.
- [32] W 2007 r. zdominowane przez PDP Zgromadzenie Narodowe wsparło ustawę zakazującą wszelkich form relacji homoseksualnych, zgodnie z którą grozi za to kara do 14 lat więzienia; *Nigeria moves to tighten gay laws*, „BBC News”, 14.02.2007, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/africa/6362505.stm>, 9.04.2023.
- [33] *Peoples Democratic Party (PDP)*, „Peoples Democratic Party”, <https://peoplesdemocraticparty.com.ng/how-it-all-started/>, 8.03.2023.
- [34] *Party Ideology*, „Labour Party”, <https://labourparty.com.ng/party-ideology/>, 8.03.2023.
- [35] *Nigeria presidential election results 2023 by the numbers*, „Al Jazeera”, 28.02.2023, <https://www.aljazeera.com/news/2023/2/28/nigeria-presidential-election-results-2023>, 3.03.2023.
- [36] Miał on na celu utworzenie dwóch zwerbalizowanych partii politycznych – jednej nieco lewicowej, a drugiej prawicowej; *Falae, Shonibare, others re-launch SDP*, „Vanguard”, 8.03.2014, <https://www.vanguardngr.com/2014/03/falae-shonibare-others-re-launch-sdp/>, 15.03.2023.
- [37] Ibidem.
- [38] *In conversation with Kingsley Moghalu: Nigeria's first technocrat President?*, „Stears”, 21.01.2019, <https://www.stears.co/article/in-conversation-with-kingsley-moghalu-nigerias-next-technocrat-president/>, 18.03.2023.
- [39] *Manifesto of All Progressive Grand Alliance*, „INEC Nigeria”, 6.05.2018, <https://www.inecnigeria.org/wp-content/uploads/2019/02/APGA-Manifesto.pdf>, 16.03.2023.
- [40] *Our Manifesto*, „ADC”, <https://adc.org.ng/our-manifesto>, 17.03.2023.
- [41] D. Ojukwu, *FULL TEXT: Why INEC Postponed Governorship Elections*, „FIJ”, 9.03.2023, <https://fij.ng/article/full-text-why-inec-postponed-governorship-elections/>, 3.04.2023.
- [42] B. Ikiebe, *Governorship Election: Results Of 26 States*, „VON”, 23.03.2023, <https://von.gov.ng/governorship-election-results-of-26-states/>, 15.04.2023.
- [43] *2023 Gubernatorial Results*, „Liveresults Civichive”, <https://liveresults.civichive.org/gubernatorial/2023>, 16.03.2023.

[44] O. Lawal, *Why 2023 Governorship Election Will Be Held in Only 28 States*, „FIJ”, 11.03.2023, <https://fij.ng/article/why-2023-governorship-election-will-be-held-in-only-28-states/>, 15.04.2023.